

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

76/74

02:658.387

A tudományos munkaszervezés kérdései a könyvtárakban. A Szovjet Tudományos Akadémia novoszibirszki Szibériai Osztálya Állami Tudományos-Műszaki Könyvtárának tapasztalatairól. /Zu Fragen der wissenschaftlichen Arbeitsorganisation in der Bibliothek. Erfahrungen der Staatlichen Öffentlichen Wissenschaftlich-technischen Bibliothek der Sibirischen Abteilung der Akademie der Wissenschaften der UdSSR in Nowosibirsk./ - SIROTENKO, G.T. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 88.k. 3.sz. 1974. p.129-146.

A Szibériai Állami Tudományos-Műszaki Könyvtár a hatalmas szibériai terület akadémiai könyvtári és bibliográfiai hálózatának központja. Állománya 6,2 millió dokumentum, ennek fele külföldi mű. A könyvtárat évente felkereső 32 000 olvasó 2,5 millió könyvtári egységet vesz kölcsön. A könyvtárnak 700 dolgozója van. Feladatai közé tartozik a Szibériai Akadémia 37 könyvtárának módszertani és szervezeti irányítása és a szakirodalom beszerzésének központi intézése. A munkamegosztás és együttműködés magas szintű.

A könyvtárban 1968-ban tudományos munkaszervezési részleget /továbbiakban TMSZ/ hoztak létre; ennek tevékenységéről számol be a cikk.

A TMSZ irányelvek meghatározása

A TMSZ fő irányzatait az 1967.évi tudományos munkaszervezési kongresszuson fogalmazták meg, és 1971-ben, a Moszkvában rendezett könyvtári TMSZ konferencián rögzítették a legfontosabb teendőket,

alapvető feladatokat. Együttal kitűzték a nagy könyvtári központok által vizsgálendő TMSZ problémákat:

a könyvtári ügymenet számára legfontosabb űrlapok, bizonylatok egységesítése;

szabványok, normatívák kidolgozása a könyvtári munkának, könyvtári dolgozók munkafeltételeinek stb. szabályozása érdekében.

1972-ben a Szibériai Állami Tudományos-Műszaki Könyvtár kiadta a könyvtári TMSZ területén végzendő kutatómunkára vonatkozó központi tervezetet. Az abban jelzett munkák természetesen csak a hálózathoz tartozó könyvtárak közös erőfeszítésével, egységes irányelvek alapján oldhatók meg.

A Szibériai Állami Tudományos Műszaki Könyvtárhoz számos közép- és kiskönyvtár tartozik. Ezek munkafeltételei annyira eltérnek egy nagykönyvtáráról, hogy indokoltnak látszott a vizsgálathoz és a kérdések megoldásához kétféle változat és kétféle módszer kidolgozása, mert a TMSZ kérdésekben a nagyságrendnek nagyobb a jelentősége, mint a könyvtár jellegének.

A TMSZ elősegítésére kidolgozott, említett tervezet, feltételezve a könyvtárak közötti együttműködést, rögzíti a fő irányelveket, megfogalmazza a vizsgálendő kérdéseket és megnevezi a részterületeken megvalósítandó gyakorlati eredményeket is.

A főbb összetevők: a munkamegosztás és együttműködés formáinak fejlesztése.

Részterület: a könyvtárak szervezeti felépítésének fejlesztése.

A vizsgálat kérdései, szakaszai. Hét pontban sorolja fel a várható gyakorlati eredményeket. Legfontosabb módszer a TMSZ kérdések vizsgálatánál a kritikai elemzés, amelyet szakaszonként kell végrehajtani.

A TMSZ munka szervezeti kérdései. A könyvtár 1968-ban szervezett TMSZ részlegének feladata:

a munkaszervezet helyzetének elemzése, vizsgálata;

ésszerűsítésére javaslatok kidolgozása;

a munkatársak oktatásának megszervezése;

az előremutató tapasztalatok propagálása.

A TMSZ részleg első jelentősebb munkája egy szociológiai vizsgálat volt, amelynek során kérdőíveken összegyűjtötték a munkatársak véleményét az alábbi kérdésekről: a munka tartalmi kérdései; a munkához való viszony; munkafeltételek; az egyes osztályok felépítése és vezetése stb.

Általános módszertani kérdések. Első perctől kezdve nehezítette a munkát, hogy könyvtári területen nemigen léteznek munkanormák, módszertani ajánlások, munkafeltételekre vonatkozó normák. Ezért a módszertani kérdések megoldásához fel kellett használni, illetve könyvtári körülményekre alkalmazni más szakterületek tapasztalatait. Első lépésként annotált cédulakatalógust állítottak fel a TMSZ elméletét, módszertanát és gyakorlatát tárgyaló dokumentumokról. A TMSZ munka tanulmányozását, leírását, kiértékelését és tapasztalatainak közvetítését a következő irányokban folytatták: a TMSZ munka kiértékelése a könyvtárban; más könyvtárak jó tapasztalatainak átvétele; saját munkájuk tapasztalatainak terjesztése.

Az írásos anyagokon kívül a személyes kapcsolatok felvételének, a tanulmányutaknak is nagy jelentőséget tulajdonítanak. A TMSZ részleg saját tapasztalatait konferenciák, tapasztalatcsere látogatások, szemináriumok, kiállítások és kiadványok formájában juttatja el a SzU többi köztársaságban lévő tudományos könyvtáraknak.

A munkamegosztás és kooperáció formáinak továbbfejlesztése terén két irányban végeztek tanulmányokat: a könyvtárak szervezeti felépítésének fejlesztése /elemzés és szervezeti feladatok kidolgozása/; a könyvtári munkakörök minősítési mutatóinak meghatározása.

A könyvtári szervezet fejlesztésére vonatkozóan módszertani ajánlásokat készítettek. A lefolytatott munka eredményeképpen javaslatokat tettek a szervezeti felépítés javítására. 30 dokumentumból álló bizonylati gyűjteményt állítottak össze. A könyvtár egyes osztályai új munkarendjének kiindulási bázisa az átdolgozott szabályzat volt. A munkarendben rögzítették a feladatokat, funkciókat, felépítést, vezetést, jogokat és felelősséget, valamint az osztályok kölcsönös kapcsolatait. Cél: a könyvtár egyes részlegei közötti együttműködés optimális megszervezése.

A minősítési rendszer kidolgozásánál 11 munkakör számára állapítottak meg mutatókat. Ezekben leszögezték a dolgozók hivatali kötelességeit és a velük szemben támasztott szakmai követelményeket.

A könyvtári technológiai folyamatok optimalizálása tématerületén a vizsgálatok a következő kérdéseket ölelték fel: az ésszerű munkafolyamattal szemben támasztott fő kritériumok meghatározása; a könyvtári munkafolyamatok elemzése; az optimalizálás megtervezése. Ezt a munkát egy TMSZ-részleg vezetésével külön bizottság végezte. Ennek eredményeképpen új munkarendet dolgoztak ki.

A munkanormákkal kapcsolatban két részterületet vizsgáltak: a munkaidő kihasználása a könyvtárakban; a könyvtári munka szabványosítása. A munkaidő ésszerű kihasználásának fő mutatószáma az időréfordítás. A vizsgálat folyamán számos hasznos és néhány negatív tapasztalatra tettek szert.

Kétféle könyvtári munkanormát különböztettek meg: az idővel mérhető és idővel nem mérhető normákat. Ezek elemzésének eredményeképpen kiadták "A könyvtári munka normáinak kézikönyvé"-t.

Munkahelyek és munkafeltételek szervezetének megjavítása témakörben 12 osztály 406 könyvtári munkahelyének körülményeit tárták fel. Az itt nyert tapasztalatokat, alkalmazott módszereket kiadvány formájában ismertették.

A könyvtártervezés eddig a könyvtártudományi kutatásokban kis helyet foglalt el. Most készülnek új tervezési módszerek bevezetésére. Tervbe vették munkahatékonysági vizsgálatok végzését és ennek során kiszámították a munkafolyamatok költségeit, megállapították pl. hogy mennyi költség esik egy olvasóra, egy kikölcsönzött könyvre. A kiértékelési módszer kísérleti állapotban van még.

Foglalkoztak a káderek kiválasztásának kérdésével, minősítésével. Megvizsgálták a fluktuáció problémáját, ami elsősorban a nagykönyvtárakat érinti, tekintettel a képzett káderek területén fennálló szükségletekre.

A TMSZ-részlegek irodalmi források alapján - statisztikák felhasználásával - elővizsgálatot folytattak az utóbbi évek káder-fluktuációjáról. Kidolgozták és kiadták "A káder-fluktuáció megállítása és a könyvtári létszám biztosítása" c. kiadványt.

Darabos Éva

77/74

002.001.6:659.21.08"313"/

Az információrobbanás. /The information explosion./ - ASHWORTH, W. = Library Association Record, 76.k. 4.sz. 1974.ápr. p.63-68.

A megjelenő kiadványok egyre növekvő száma a könyvtárak számára rendkívül problematikus helyzetet teremt. Csak néhány riasztó adat: a kiadványok száma 10-15 év alatt kétszereződik meg és a valóban értékes 150 000-ból mintegy 80 000 a tudományos és műszaki folyóiratok száma. Az évente megjelenő könyvcimek száma 300 000, s ebből 90 000 angol nyelvű. 1907-től 1938-ig 32 év telt el, míg a Chemical Abstracts-ben az első millió referátum megjelent, a második millió 18 év alatt, a harmadik 8 év, a negyedik közel 5 év, az ötödik millió - szinte napjainkban - 3 év és négy hónap alatt jelent meg.

Ez a gyorsulás természetesen reakciókat váltott ki a nemzetközi tudományos életben. Az első - a szerző szerint igen naiv - vélemény szerint elég felhívni a figyelmet, és a szerzők, kiadók önszántukból csökkenteni fogják a publikációk számát. Ez természetesen nem következett be. A második, lényegesen konstruktívabb elgondolás, hogy meg kell kísérelni a hatalmas közlemény-és adattömeget referálással, válogatással, indexeléssel, értékelő szemlékkel tömöríteni, illetve áttekinthetővé tenni. Bár ezek az áttekintést kínáló források ma is nélkülözhetetlen eszközei a szakirodalom nyomon követésének, számuk az eredeti közlemények számával arányosan egyre nő, s egy-egy szak-

területen több referálólappal stb. figyelése mellett is minden harmadik közlemény kicsuszlik a figyelés hálóján. A harmadik válasz az információrobbanásra a számítógépes adattárolás gyors térhódítása volt. Erre számtalan rendszer és módszer került kidolgozásra és rövid ideig úgy látszott, mintha a számítógép minden problémát megoldana. Az utóbbi évek azonban kétségeket ébresztettek, a tárolás előnyeit nem követte elég gyorsan a szolgáltatások minőségi fejlődése - a rendszerekben sok a felesleges zaj és buktató - és e még korántsem tökéletes számítógépes megoldások rendkívül költségesek maradtak. Miután a számítógépes tárolás lehetőségei sem végtelenek, az információk özönében ezek az eljárások is csak haladékokat nyújthatnak a probléma végleges megoldását illetően.

A szerző az információrobbanás ma is érzékelhető folyamatával kapcsolatban visszatér D.J. de SOLLA PRICE régebbi művéhez /Little science, big science, 1962./, mely semmit sem veszített azóta sem eredetiségéből és értékéből. Megállapításai ma is kézenfekvők: ha az amerikai tudományos élet megfigyeléséből nyert számadatai továbbra is az akkor tapasztalt növekedési folyamatot követik, nem kell száz év sem ahhoz, hogy minden egyes emberre, gyermekre és kutyára is két tudós jusson, és eltartásukhoz kétszer annyi pénz szükséges, mint amennyit ezek elő tudnak állítani. Ez a gyorsulási folyamat abnormális, és el kell jutnia ahhoz a ponthoz vagy valamilyen eseményhez, ahonnan mérséklődik és reális keretek között marad, mert végül is egy véges világban semmi sem növekedhetik végtelenül.

Az amerikai egyetemi és kutatóintézeti könyvtárak husz évig - 1965-ig - az ugynevezett Farmington terv értelmében teljességgel igekeztek gyűjteni mindent egyre nagyobb és nagyobb könyvtári épületekben. Az az elv azonban, mely szerint nem lehet meghatározni előre, mire lesz a jövőben szükség - nem bizonyult helyesnek. Az óriási anyag gyorsan veszített aktualitásából, és a központi fedezetből fenntartott kutatások megszorításával, a gazdasági nehézségek következtében ezzel a szemlélettel fel kellett hagyni. Ugyanigy vetett véget az ipar is a párhuzamosan gyűjtött információk túl költségesnek bizonyult luxusának. A kiadványok előállításának mérséklődéséhez fog vezetni a kiadványok felhigulása is sok efemer, gyorsan évülő, nem eredeti információkat tartalmazó anyaggal. A kiadványok előállítási költségeinek gyors növekedése következtében a könyvtárak véleménye és választása egyre jobban befolyásolja a kiadványok sorsát, a könyvtárak ugyanis döntő vevőréteggé váltak. Az utóbbi időben például egyre gyakrabban ellenőrzik a rendelt folyóiratok tényleges olvasottságát, s miután sok erősen szakosított folyóirat a könyvtárak előfizetéseiből tartja fenn magát, ezek elmaradása a folyóirat megszűnéséhez vezet.

Mindezek a jelenségek együttesen arra engednek következtetni, hogy az információrobbanás kritikus pontja közeledik, és a mérséklődés, kiválasztódás szakasza következik. A klasszikus könyvtári szemlélet - a lehetőségek szerint mindent gyűjteni - mely elég sokáig tartotta magát a világ nagykönyvtáraiban, nem megvalósítható. A kiadványok árának emelkedése és a könyvtárak vásárlási kereteinek véges volta szükségessé teszi a beszerzés szakszerű és átgondolt változtatását. A lényeg egy-egy területen az információ, és az a kiadvány-

tömeg mellett is benne van néhány alapvető műben, a tárgy nem nagy számú, vezető folyóirataiban /Bradford, Pareto, de Solla Price/. A könyvtáraknak megfelelő szakértelemmel ezeket kell kiválasztania.

Mindezeket a korántsem könnyű könyvtári célkitűzéseken túl a könyvtárosok szerepével foglalkozik a cikk szerzője. A könyvtárossal, akinek a ma és a jövő könyvtárában többnek, képzetesebbnek kell lennie, mint valaha is volt a hagyományos könyvtári munka követelményei között: úgy kell ismernie a könyvtára gyűjtőköréhez tartozó aktuális kérdéseket és a könyvtár használóit, hogy egy kérdést sem hagyhat megválaszolatlanul, úgy kell véges számú, de jól megválogatott forrásaival operálnia, hogy a felhasználókat a felesleges kizárásával a legmegfelelőbb tájékoztatással lássa el. A könyvtárosnak van módja betölteni - a kezén átmenő nagy forrásanyag következtében - azt a különleges és rendkívül fontos szerepet, hogy alkotó módon, mintegy szűrőként működjek közre az információlavina és a valóban szükségeset keresők között.

A cikk a szakkönyvtárost állítja tehát a bekövetkező kiválasztói dási folyamat középpontjába, tudásával és szakértelmével szemben a legmagasabb követelményt támasztva. Erre érdemes felfigyelni.

Grofcsik Gusztávné

78/74

002:311.2/437/

Az információs rendszerek teljesítőképességének mérési módszerei.
/Vypocetni metody vykonnosti informacnich systému./ - KONIGOVA, M.
= Ceskoslovenská informatika, 16.k. 4.sz. 1974. p.193-208.

Mivel a két vagy több paramétert együttesen tekintetbe vevő mutatók relatív értékeket adnak, igen alkalmasak a különféle információs intézmények és rendszerek teljesítőképességének összehasonlítására. Az elvileg lehetséges sokféle mutató közül ki kellene választani azokat, amelyek a legreálisabban interpretálhatók. Ez eddig - legalábbis Csehszlovákiában - hivatalosan nem történt meg. A szerző - az intézmények produktivitásának, könyvtári tevékenységének, működési költségeinek, állománygyarapításának, használói igényeinek, publikációs és irodalomkutatási igényességének összehasonlító mérése céljából - javaslatot tesz azokra a mutatókra, amelyeket erre a legalkalmasabbnak tart.

A javasolt mutatók alkalmasságát kipróbáló felmérés máris igen fontos információkat eredményezett a csehszlovák szakirodalmi tájékoztatói rendszer működésének jellegzetességeiről. A nyert adatok ágazati, iparági és vállalati intézményi bontásban állnak rendelkezésre. A cikk közülük az alábbiakat ismerteti és értékeli: a tájékoztató munkára fordított teljes időmennyiség, a különböző tájékoztató munkafolyamatok átlagideje, az egy primér forrásra eső szekundér fel-

dolgozások átlagos mennyisége, az egy munkatárs által feldolgozott dokumentumok átlagos mennyisége, az egy munkatárs által készített annotációk és fordított oldalak átlagos mennyisége, az állomány és az állománygyarapodás megoszlása, az állomány forgási sebessége, a különböző szolgáltatásokat igénybe vevők foglalkozás és funkció szerinti megoszlása.

Futala Tibor

79/74

016:31/437/

A csehszlovák statisztikai adatforrások komplex bibliográfiai feltárásának programja. /Program komplexního bibliografického zpracování cs. statistické údajové literatury./ - PODZIMEK, J. = Technická knihovna, 18.k. 1.sz. 1974. p.9-15.

A szakmai tájékoztatáson belül növekszik a faktográfiai információk jelentősége és aránya. Közülük különösen jelentősek a statisztikai információk, mégpedig nemcsak a kurrensek, hanem a korábbi időszakokra vonatkozók is. Ez utóbbiak fontosságát a döntéshozókhoz szükséges idősorok készítése és a prognosztikai módszerek gyors térhódítása indokolja.

A csehszlovák statisztikai és demográfiai adatforrások bibliográfiai feltárása egyelőre csak részleges. A cikk felsorolja és részletesen ismerteti az eddig rendelkezésre álló csehszlovák statisztikai és demográfiai bibliográfiákat, megadja azokat az időszakokat /1897-1919, 1939-1949, 1945-1966/, amelyekre vonatkozóan még nincs semmiféle vagy nincs teljes bibliográfia.

Jelenleg az 1945-1966 közötti időszak statisztikai és demográfiai irodalmának bibliográfiai feltárásán folynak a legintenzívebb munkálatok. /A cikk ezek koncepciójával és problémáival is megismerhet./ A tervek szerint a fent jelzett hiányokat 1975-ig pótolják, úgy, hogy rövidesen az összes csehszlovák statisztikai és demográfiai adatforrás bibliográfiai feltárása megtörténik.

Futala Tibor

80/74

025.45.001.7 ETO

Javaolat az ETO alapvető reformjára. /Vorschlag für die grosse Reform der DK./ - PETERSEN, W.C. = Nachrichten für Dokumentation, 25.k. 2.sz. 1974.ápr. p.55-62.

Az új, javított és teljesen átdolgozott ETO-nak mind a könyvtá-

ri, mind a dokumentációs követelményeket ki kellene elégíteni. Az előbbi jól áttekinthető hierarchikus szerkezetet, a másik viszont deskriptor-tezauruszt igényel. Minden átfogó reformjavaslatnak erre az elvre kell épülnie.

A szerző a fogalmakat három alcsoportra osztja föl, melyeket szisztematikus szempontból egymástól eltérően kell kezelni. Ezek az ETO főszámainak fogalmai; a konkrét fogalmak deskriptorai, valamint az elvont fogalmak deskriptorai. A három alcsoport elemei keverten fordulhatnak elő a könyvtári és a dokumentációs használatban, ezért a kialakítandó rendszer mindkét vonatkozásban azonos jelzeteket igényel.

A közlemény további részében lényegében a következő pontok szerint fejti ki a reform feladatait:

annak érdekében, hogy a könyvtári munkához az ETO világos és röviden áttekinthető osztályozási rendszerré váljék, a szakterületek jelentős részét törölni kell;

az új ETO-ba ugyanakkor be kell építeni az időközben megszületett új ismeretterületeket;

a dokumentációs célokra ETO-tezauruszokat kell készíteni, melyekkel a gyűjtemények "egyetemes", azaz a határterületeket is magában foglaló része kiegészíthető és egységesen rendezhető.

Az egyetemes ETO-tezauruszban az egyes szakterületeket röviden, de áttekinthetően felosztják, és erre a területi felosztásra nagy súlyt kellene helyezni, hogy az egyes potenciális és szakosított felhasználóknak kedvük is legyen az ETO-tezaurusz alapján elkészíteni a saját finom-felosztásokat.

Mivel a gyakorlatban a dokumentátornak is szüksége van könyvtári egyetemes osztályozási rendszerre, az új ETO-t és az ETO-tezauruszokat egy egyetemes ETO-rendszerbe kell összeolvasztani. Azáltal, hogy a főszámok negyedik, illetve harmadik helyére új számot iktatnának be, megfelelő hely teremthető az új ismeretterületek számára.

PETERSEN javaslatából következik, hogy az ETO hagyományosan maradó, egyetemes része legfeljebb az új ismeretterületek fogalmaival bővíthető. Az egyes rész tudományok finom-felosztását - mely az elmúlt fél évszázadban a jelenleg használt ETO kereteit lényegében szétfeszítéssel fenyegeti - az ETO egyetemes-hierarchikus része mellé rendelt tezaurusz-rendszer hivatott átvenni, mely az ilyen bővülésekre lényegesen rugalmasabban válaszolhat. Tulajdonképpen arról van szó, hogy ETO helyett tezauruszokat használnának, a tezauruszok rendszerét azonban egy rendkívül leegyszerűsített, de az egyetemes szemponjtait kifogástalanabban szolgáló ETO koordinálná. Egy ilyen megközelítéssel egyetemes és áttekinthető rendszerre azonban az ETO-tól függetlenül az anarchikusan folyó különféle tezaurusz-készítési munkákhoz amúgy is égetően szükség volna, hogy a tezauruszok közötti területi kompatibilitást legalább nagy vonalakban biztosítani lehessen.

Ungváry Gyula

A felnőtt olvasóknak szóló, nem-regény irodalom kategorizálása.
/The categorization of adult non-fiction./ - JONES, A. - PRATT, G.
= Journal of Librarianship, 6.k. 2.sz. 1974.ápr. p.91-98.

A könyvtári intézmények működésének hatékonyságát hagyományosan az állomány kölcsönzéséről készült statisztikák tükrözik. Ezek a felmérések általában három kategóriába sorolják az irodalmat: regény, nem-regény és gyermekirodalom. Az olvasószolgálat minőségének megítéléséhez és annak meghatározására, hogy egy könyvtár milyen mértékben járul hozzá egy közösség kulturális életének alakításához, e fenti bontás nem elegendő. Valós értékek megállapításához a kategóriák további bontására van szükség.

A munka megkönnyítése érdekében az Általános Könyvtárak Kutató Csoportja jelzetekkel kívánja ellátni a könyveket, amelyek tartalmi értékek kódjai lennének, s így nemcsak a könyvtárosok és olvasók feladatát, illetve tájékozódását tennék egyszerűbbé, hanem a gépi feldolgozásra is lehetőséget nyújtanak.

Néhány éve, amikor felvetődött ez a probléma, LADES/Library Advisers in the Department of Education and Science/a következő négy kategóriát ajánlotta:

népszerű /popular/ szórakoztató irodalom,
alapfoku, bevezető jellegű művek,
tanulóknak készülő alapművek,
haladó, illetve a továbbképző jellegű irodalom.

A kísérletek azt mutatták, hogy kisebb könyvtárakban bevált a fenti kategóriákba sorolás, de amikor egy kísérlet során 14 diákot kértek fel 88 véletlenszerűen kiválasztott könyv besorolására, kiderült, hogy a színvonal meghatározása sokszor nagy nehézséget jelent, és az egyes személyek értékítélete között nagy eltérések mutatkoztak.

A téma maga ennek ellenére igen érdekes maradt a továbbiakban is, így négy szakaszból álló kísérletsorozatba kezdtek, amelynek célja a megfelelő szintek egyértelmű meghatározása és annak elbírálása volt, hogy a meghatározások alapján mennyire szubjektív a kiválasztás. A kategóriák számát hétre növelték. A "népszerű" kategóriát ketté bontották un. "könnyű" és "nehéz" népszerű irodalomra, valamint bevezették a "klasszikus" és az "összefoglaló, informatív" /lexikonok/ kategóriákat. Ekkor főleg a "klasszikus" értelmezése okozta a problémát. Végül is a negyedik kísérletsorban a következő kategóriákba kellett sorolni az anyagot:

"könnyű", szórakozást nyújtó népszerű irodalom,
"komoly" témakört feldolgozó népszerűsítő irodalom,
"alapfoku", bevezető jellegű, egy témát feldolgozó irodalom,

"standard" a témát átfogóan leíró, szakembereknek készülő irodalom,

"haladó", továbbképzési lehetőséget nyújtó irodalom.

Ezekbe a kategóriákba 15 könyvtáros 70 könyvet sorolt be, az egy ugyanazon könyvtárhoz tartozók között jó összhang mutatkozott, és az eredmények általában kielégítőnek tűntek.

A végső kísérletben a fenti tapasztalatok alapján 51 személy vett részt, akiknek a figyelmét felhívták arra, hogy minden könyv csak egyetlen kategóriába sorolható, a minősítésnél ne vegyék figyelembe a kiadói, illetve szerzői szándékot, valamint, hogy a könyv /mű/ színvonalát kell jellemezni, nem a választott témakörrel véleményt mondani. A kísérleti személyek természetesen egymástól függetlenül dolgoztak. Az eredmények alapján a fentemlített hat kategóriát a következőképpen lehetett módosítani:

1. összefoglaló, informatív művek,
2. könnyű és komoly népszerűsítő irodalom,
3. alapfoku, alap- és továbbképzést biztosító irodalom.

A táblázatosan közölt eredményeknél az egyes személyek és kategóriák között átfedések mutatkoztak.

A fenti vizsgálatokból látható, hogy kialakíthatóak lennének a valóságos helyzetet jobban tükröző felmérések alap kategóriái. A kérdés még nem zárult le, a szempontok még nem alakultak ki véglegesen, de nem volna szerencsés a kategóriák számának csökkentése árán biztosítani a nagyobb következetességet. A munkálatokat tovább folytatják.

Bobok Györgyné

82/74

659.24/.25

A tudományos és műszaki tevékenység eredményeinek információ jellege. /Informacni povaha vysledku vedecké a technické cinnosti./
- JARECKY, M. = Československá informatika, 16.k. 2.sz. 1974. p.97-101.

A kutatások bebizonyították, hogy a tudományos és műszaki tevékenység eredményei mindig információ jellegűek. Ez mindenekelőtt e tevékenység alábbi, egymással kölcsönös kapcsolatban lévő oldalaira vonatkozik.

A tudományos és műszaki tevékenység eredményei közölhetők, miközben a kommunikációs folyamat jól elemezhető. /E tekintetben a leg-egyszerűbb séma: a jelentés szerzője - kommunikációs csatorna - a jelentés befogadója./

A tudományos és műszaki tevékenység eredményeit valamiképpen ki kell fejezni /meghatározott nyelvi vagy kódrendszerek segítségével/. Ismeretelméleti szempontból eközben mindig valamilyen ábrázolási folyamat megy végbe. Az ábrázolás eszközei igen sokfélék lehetnek /természetes vagy formalizált nyelv, grafikai vagy blokkképek, ikonográfiai jelek/.

A tudományos és műszaki tevékenység eredményeit információs szempontból is bírálhatjuk vagy értékelhetjük, mégpedig mindig az adott problémáknak vagy feladatoknak megfelelően. Az értékelés lényege: mi újat tartalmaz egy adott jelentés az adott szituációban már ismerthez és szükségeshez képest.

Mindennek következtében a tudományos és műszaki tevékenység eredményeit nem lehet megsemmisíteni és elfogyasztani. Ezzel szemben ezek az eredmények is alá vannak vetve az erkölcsi kopásnak. Az erkölcsi kopás más és más ütemben kezdi ki az egyes eredményeket. Vannak közöttük viszonylag hosszú ideig ellenálló /paradigmatikus jellegűek/ és igen gyorsan megkopók. Különösen az utóbbiaknál célszerű megfigyelni a felhasználás időbeli lefutásának és intenzitásának jellegzetességeit. E jellegzetességeket ún. fruktifikációs görbék segítségével tehetjük szemléletessé.

E megfigyelések révén feltárhatjuk az időtényező hatását, valamint azokat az információs veszteségeket, amelyek valamely tudományos vagy műszaki eredmény megszületése és realizálása között eltelt idő aránytalan hosszúságából adódnak.

Futala Tibor

83/74

681.327.8:654.197.6

Elektronika és a tájékoztatás jövője. Amikor az írott szöveget is a televízió közvetíti... /L'électronique et l'avenir de l'information. Quand l'écrit sera télévisé.../ - LAVALLARD, J.L. = Le Monde, 1974.jul.10. p.13.

A kép és a hang együttes élménye győzött az írott szöveggel kapcsolatos élmény felett. A televízió, rádió stb. megszokott használata olykor megszűnteti, de legalábbis erősen lecsökkenti az olvasás jelentőségét. Ez a folyamat azonban nem megfordíthatatlan. Szakemberek új rendszerek kidolgozásával kísérleteznek, melyek alkalmasak arra, hogy ki-ki saját képernyőjén láthassa kedvenc napilapjának egyes cikkeit. Nem utópiáról van szó. Ilyen jellegű kísérletek már a jövő évben megkezdődnek Angliában. Nagyarányu kísérletek folynak Franciaországban is, ahol a posta és a rádió-televízió szakemberei az Antipode rendszer megvalósításán dolgoznak.

A televíziós szakembereknek a televízió utvesztőt is jelenthet.

A képernyő óriási mennyiségű információt képes közvetíteni, ennek azonban csak kis hányada hasznos információ. Például XY képe lényegtelen számunkra akkor, ha az általa előadott dolgoknak csak egy része érdekel minket. Ebből adódik az a kérdés, hogyan lehetne a televíziós közvetítések lehetőségeit jobban kihasználni. A néző arra figyel, ami őt érdekli, s ennek megfelelően az új módszerek bevezetése a közvetítendő információk mennyiségét alaposan csökkenteni kívánja.

Egy televíziós csatorna óriási mennyiségű információt tud továbbítani. A számítások szerint a Le Monde teljes cikkanyaga 1 másodperc alatt közvetíthető. Hogy az újság szövegét a képernyőn olvasni is lehessen, ehhez megfelelő berendezésre van szükség. Laboratóriumban már működnek ilyen készülékek, s a szakemberek véleménye szerint ezeket már nagy szeriában olcsón lehetne gyártani. /Áruk nem haladná meg az 500 Ft./

A memória elektronikus szerkezete rögzíti egy oldal szövegét, de képes a szövegnek általunk megjelölt részét is felvenni /pl. csak néhány bekezdést/ és annyiszor továbbítani, ahányszor csak kívánjuk. A betű-generátor az elektromos jeleket a képernyőn betűkké alakítja. Pl. a Le Monde egy számát szeretné így közvetíteni. Az adó a lap teljes szövegét a felvevőhöz továbbítja. Aki csak egy bizonyos cikket szeretne elolvasni, az csak megrendeli a memóriától a kívánt cikk szövegének felvételét és annak közvetítését. A szöveg a képernyőn a betű-generátor segítségével válik olvashatóvá.

Japánban, Franciaországban és Angliában már komoly eredményekről számolnak be. A japánok képirásukat kódolták, mely sokkal több jelből áll és bonyolultabb, mint a latin ábécé. A nyugati országok között Anglia eredményei a legjelentősebbek. Néhány hónappal ezelőtt már az angol rádió /BBC/ és egy magán televíziós társaság is rendelkezett ilyen rendszerekkel, a jövőben azonban összehangolják munkájukat, s a kísérleti adások a BBC közvetítésében 1975-ben kezdődnek meg.

A BBC keretében csak szerényebb elképzelésekről, korlátozott számú információk közvetítéséről lehet szó /pl. a meteorológia hírei stb./, melyeket a normál televíziós program közben adnának. Tudjuk, hogy a normál televíziós program keretében két képnek a képernyőn történő megjelenése között a másodperc törtrésze kárba vész, miután a spot-elektronik-nak ennyi időre van szüksége, hogy "lesöpörje a képernyőt" az új kép vetítése előtt. Ezt a holt időt lehet felhasználni egy minilap néhány oldalának közvetítésére.

Az angol rendszerben a kapcsolat egyirányú. Egy adó továbbítja az információkat a felvevőnek. De lehetséges kétirányban működő rendszer is, amikor a vevő is továbbíthat információt az adóhoz. Ezt kábeles rendszer alkalmazásával biztosíthatjuk. A visszirányú rendszerrel az előfizető is rendelhet az adótól. Olyan rendszer is elképzelhető, melyben az adó nem a lap teljes szövegét továbbítja, hanem csak azt a részét, amit az olvasó kér. Így az adó minden előfizető számára személyi igényeinek megfelelően közvetít híreket. Ehhez az adónál számítógépre van szükség, amely az előfizetők igénye, a kérés beérkezése szerint rendezzi az anyagot. Ennek a rendszernek számos előnye van. A sugárzott információk mennyisége csökken, hiszen az e-

lőfizető néző csak az őt érdeklő oldalt kapja. Elég egy telefonhívás és máris megjelenik a kért szöveg a képernyőn. Mindez persze sok probléma megoldását követeli meg. Egy ilyen rendszer bekapcsolása a telefonhálózatba a forgalom olyan méretű megnövekedését jelentené, mely komoly zavart keltene. De a megvalósítás lehetősége már megvan, s csak a viziófon megjelenése lenne még ennél is nagyobb csoda.

A Mic-Mac rendszer bizonyos szektorokban működik, hivatalos és speciális igényeket szolgál. Televíziós vevőből és néhány kiegészítő berendezésből áll /mint pl. betű-generátor/; ezek számítógépre vannak kapcsolva és telefonhálózattal vannak összekötve. A szám tárcsázásával beszélgetni lehet a számítógéppel. /Jelen esetben normális telefonkészülékről van szó, mely az elektronikus központra kapcsolható billentyűkkel van ellátva. A hívó kérdésre a számítógép válaszol és az eredmény a képernyőn megjelenik. Ily módon számításokat is végezhetünk, de megtudhatjuk valakinek a telefonszámát vagy egy vonat indulási idejét is. S nem okoz problémát egy ujságcikk közvetítése sem.

A kísérletek jelenleg is folynak. Ezzel párhuzamosan vizsgálják mindennek pszichológiai hatását is. Tanulmányozzák olyan személyek magatartását, akik foglalkozásukból eredően már megszokták az információk képernyőn megjelenő olvasását /pl. a légitársaságok/. A nézők számára kellemes feltételek /sorok száma, betűk mérete, kontraszt stb./ meghatározása is fontos feladat. A kísérletek kudarcot vallhatnak, ha az előkészítés hibájából a továbbiakban a közönség visszautasításával találkozunk.

Csengődy Lászlóné

ÚJ GYÁRTMÁNYOK, PROSPEKTUSOK

Az OMKDE Prospektustárában gyűjti és feltárja a könyvtári és tájékoztató munka gépesítését szolgáló berendezések, készülékek prospektusait.

Felvilágosítás: kedden és csütörtökön 10-12^h között Budapest, VIII., Reviczky u.6. III.em.307.sz. szoba. Tel.: 136-239

Legujabban az alábbi prospektusok érkeztek:

Adatfeldolgozógépek, számítógépek

Facit, Skandinávia	Mod.4020 optikai gyors szalag- olvasó	3997
Interdata Ltd., USA	Mod. 7/16 és 7/32 mini-számi- tógépek	4000-4001

Audio-vizuális és vizuális technika

Agfa-Gevaert, Belgium	RPS-2024 felvevőgép	3981
	Transparex OH-50, 54, 80, 84 vetítőgépek	3983-3984
Buckingham Graphics, Inc., USA	Simple-Simon 14x18 és 12x18 formátumu felvevőgépek	3989-3990
EAI = Electronic Ass.Inc., Belgium	oktatógépek	3991

Másolás- és sokszorosítástechnika

Agfa-Gevaert, Belgium	Copyrapid Offset 0-700 nyomó- forma előállító készülék	3979
	SV-400 megvilágító másológép- hez	3982
	Transparex TC-40 hőmásoló ké- szülék	3985
Aristo Grid Lamp Products, Inc., USA	Prep-Printer diazó fénymásoló készülék	3986
	Transluminator árnyékmentes világítótestek	3987

Mikroreprotechnika

Agfa-Gevaert, Belgium	Copex D-2000 simplex, folyamatos felvevőgép 16 mm mikrofilmhez	3977
Extex Microsystems Inc., USA	mikrofilmet másoló készülékek	3992*
	Auto-Search mikrofilmet tároló és visszakereső berendezés	3993*
	Mod. XD-1 16-105 mm mikrofilm diazó másoló készülék	3994
	Pakorol R-1 16-105 mm mikrofilm és mikrofilmlap előhívó készülék	3995
	Mod. 410 vágóasztal mikrofilmlaphoz	3996
<u>Repró labor felszerelés; fotoanyag</u>		
Agfa-Gevaert, Belgium	Copyline filmanyag	3978
	Rapidoprint előhívó- és szárítógép; filmanyag és papír	3980
Goodkin Co., Ltd., USA	Automatic film dryer szárítógép és repro felszerelések	3998
<u>Egyéb</u>		
Boyd, H.S. Co. Ltd., USA	Litho-Perf perforáló gép	3988
Hund KG Möbelwerk, NSZK	kardexek, munkaasztalok	3999

Az * jellel megjelölt anyagok részletes ismertetését az alábbiakban közöljük.

Nagy kapacitású mikrofilm tároló és -kereső berendezés

Az Extex gyártmányu mikrofilm tároló és -kereső berendezés* 105 mm-es és 16 mm-es tekerescsfilmekhez használható. 100 ezer oldalt tartalmazó filmtárból 5 mp alatt kikereshető a kívánt oldal, amely 21x35 cm-es képernyőn olvasható. Szükség esetén a képernyőn megjelenő dokumentumról gombnyomással papírnagyítás készíthető. A beépített képernyő fixfókuszos, azaz állításmentes, 42-szeres NMA szabvány szerinti nagyítás készíthető, de választható gombnyomással 24- és 48-szoros nagyítás is.

* 3993 sz.

A berendezés on-line csatlakoztatható számítógéphez; amíg az dolgozik, egyidőben keresi és megjeleníti a mikrofilm képét a képernyőn. Egyszerre 96 cimoldal adható meg. A 100-as modell 105 mm-es, a 200-as modell 16 mm-es filmek feldolgoására alkalmas.

Univerzális mikrofilm másológép

Az Extek gyártmányu mikrofilm másológép* tekercsfilmet és mikrofilmlapokat másol. A 3000-es modellel 16 és 35 mm-es, - az 1050-es modellel 16, 35, 70, 82,5 és 105 mm-es tekercsfilmek másolhatók. A negatív és pozitív filmet - méret szerint cserélhető, - vákuumos szívófej húzza össze a megvilágítás ideje alatt. A filmtokercsek így nem csuszhatnak el, tökéletesen érintkeznek, még 150-szeres kicsinyítés esetén is kifogástalan élességgel másolhatók. A másológépek teljesítménye 100 m, vagy 600 filmlap percenként.

A 3000-es modell ára 3900 \$, az 1050-es modell 7250 \$. Egy-egy filmmérethez a szívófej 450-550 \$. Külön rendelhetők a folyamatos tónus programozó, számláló szerkezet és egyéb alkatrészek.

---

* 3992 sz.